

NIEUWSBRIEF

SOENNES
VERENIGING ZUTENDAAL
SWAERDES

nr.5 - juni 2021

D at bestond vroeger niet Vakantie.

Veel jongere mensen zullen enigszins verwonderd zijn dat de meest alledaagse dingen die ze vandaag als vanzelfsprekend ervaren, voor hun geboorte eenvoudigweg niet bestonden. Dat er pakweg een halve eeuw geleden geen smartphones en tablets waren, dat hebben ze nog meegekregen omdat dit communicatiemiddelen van de laatste decennia zijn. Dat er in de jaren zestig van de vorige eeuw nog maar weinig mensen een TV, telefoon of auto hadden, dat ligt al moeilijker. En dat er voor die

tijd mensen niet of nauwelijks op vakantie gingen ... gewoon omdat dat niet bestond, behalve voor de rijkere klasse, dat slaat hen met verstomming. En toch is dat zo.

Daarom willen we vandaag in woord en beeld aandacht besteden aan de vrijetijdsbesteding van jan met de pet van na de eerste wereldoorlog tot de gouden jaren zestig.

Tijd voor vrije tijd!

Tot omstreeks de jaren zestig was een groot deel van de bevolking landbouwer. Na een zware dagtaak bleef er nauwelijks tijd over voor ontspanning. En de zon- en feestdagen werden voor een groot deel ingevuld met kerkelijke verplichtingen. Helpen op de boerderij van de buren was al een vorm van ontspanning. Ook kinderen moesten meehelpen. Er werd toen immers veel betaald met gesloten portemonnee.

Het vrijetijdsleven was beperkt tot de dorpsgemeenschap. Op elke straathoek stond er

Kegelbaan achter het café
'bij Müdderke van Lemmes'.

een café, met of zonder kegelbaan ... voor de mannen; de vrouwen waren in die tijd nog niet welkom in cafés. Je had de kermissen, de jaarlijkse dorpskermis maar ook de pensenkermis als er een varken geslacht werd.

Er werden toneelstukken of spelen opgevoerd, bijna steeds handelend over een katholiek thema. Ook de (dorps)cinema nam aan belang toe, getuige het aantal bioscoopzalen dat in Limburg tussen 1924 en 1937 steeg tot 47. Wie een muziekinstrument kon bespelen,

was overal welkom en de fanfare speelde in ieder dorp een eersterangsrol.

Toen de radio zijn intrede deed, ging voor velen een hele wereld open. De mensen konden vanaf toen de Ronde van Frankrijk en andere koersen of voetbalwedstrijden rechtstreeks volgen, twee sporten die destijds ook in het dorp zelf heel populair waren.

Van reizen was nauwelijks sprake, zelfs niet na het invoeren van het betaald verlof in 1936. De enige uitstappen of reizen voor volwassenen gebeurden via verenigingen zoals de Boerinnenbond of de VKAJ, en hadden meestal een bedevaartsoord, denk aan Lourdes, als bestemming. Kinderen gingen met de school of de jeugdbeweging wel eens op (studie)reis.

Omdat reizen of op vakantie gaan niet of nauwelijks bestond en de vrijetijdsbesteding zich in eigen of een aangrenzend dorp afspeelde, bleven de mensen elkaar ook opzoeken om een praatje te doen. De mondelinge nieuwsverspreiding was toen nog zeer belangrijk. Slechts weinig mensen kochten een krant omdat die te duur was of omdat ze leesproblemen hadden.

Op de volgende pagina staan enkele foto's van 'vrijetijdsbestedingen' in Zutendaal. Op de laatste bladzijde van deze nieuwsbrief zie je een aantal foto's uit het begin en het midden van de 20ste eeuw toen de mensen af en toe al eens op vakantie gingen, meestal naar Lourdes, Luxemburg, de Noordzee of de Ardennen.

Inhoud

Tijd voor vrije tijd	1
Vrijetijdsbesteding	2
Oproep & duimpje	3
Plat Zietendels	4
Lied & Erfgoedboom	5
Zandweg	6
'Vervlogen tijd'	7

Deze nieuwsbrief ontvangen of lid worden van Soennes & Swaerdes?

Wil je graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen van Soennes & Swaerdes?

Heb je interesse in erfgoed?

Ben je actief als onderzoeker van de Zutendaalse geschiedenis?

Is plaatselijke heemkunde jouw ding?

Lees je graag artikels over de eigen streek?

Schrijf je dan snel in als sympathisant of actief lid via

info@soennesenswaerdes.be

Vrijtijdsbesteding in het vroegere Zutendaal

Bij Vlaamse kermissen organiseerden de schutterijen "vogelschieten" achter het café bij Siehmes Wieske. Na de schieting werd 'ne goehje bok' gedronken.

Cinema midden jaren '50 in het Volkshuis op het huidige Vijverplein.

Toneelkring Heidebloem in het begin van de 40'er jaren.

Zoals het in ieder kerkdorp paste, hadden ook Zutendaal en Wiemesmeer elk hun eigen fanfare. Op de foto boven zien we de St.-Ursulafanfare met (het begin van een majorettencorps) van Zutendaal (1965, inhaling burg. Jef Remans) en beneden de St.-Katharinafanfare van Wiemesmeer (jaren '50). Bij zowat elk feestelijk gebeuren werden de fanfares ingezet.

Voetbal was ook in Zutendaal een populaire sport. Op de foto het eerste elftal van ZVV niet lang na de heropricting begin jaren '60.

Wielervedstrijd in de Hoogstraat.

Voor Martin Vangeneugden uit Wiemesmeer was wielrennen meer dan een hobby. Hij won liefst 6 ritten in de Tour de France.

Missietoonstelling

We steken deze keer graag een duimpje op voor de mensen die ons documenten en voorwerpen bezorgd hebben van en over hun familielid dat missionaris of missiezuster of lekenhulpster of -hulpster geweest is.

Dit betekent voor ons een grote steun bij het samenstellen van een missietoonstelling. Die zal in oktober plaatsvinden en wil een ultiem eerbetoon zijn aan al de mensen die vol idealen uit Zutendaal vertrokken zijn om elders op de wereld mensen te helpen.

De gulle gevers waren de families Lenaerts-Smits, Lenaerts-Claes, Neven-Haenraets, Lambie-Bijnens, Christens-Schreurs en Driessen-Put, Paul Michels, Luc Colla en zijn overleden ouders, Mia Camp, Robert Weytjens, Vital Nijst, Alice Janssen, Ferdinand Bijnens, Laurent Bijnens, Rudi Swennen, Jean Fripont, Chris Remans, Griet Liebens, Ine Ubben ... en, vergeef het ons als we mensen vergeten zijn. We hebben prachtige verhalen gelezen, magnifieke foto's gezien, indringende brieven doorgenomen, ...

Oproep!

Het is zo belangrijk dat we onze (plaatselijke) geschiedenis leren, kennen, opzoeken, ondervinden, delen ... om het heden te kunnen begrijpen. Daarvoor heb je documentatie en onderzoek in allerhande vormen nodig.

Dat lasen we onlangs nog in een uitgave van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn naar aanleiding van het 50-jarig bestaan in 1969. Het Kinderheil, zoals het in de volksmond genoemd werd, kon informatie putten uit zijn rijkelijk gevuld documentatiecentrum en gebruikte het eveneens om onderzoek te doen. Ook voor onze vereniging is documentatie in al zijn vormen (mondelijke wetenswaardigheden en verhalen, foto's, teksten, voorwerpen, brieven, plannen, tekeningen, en andere informatiedragers) noodzakelijk om te kunnen werken en deze informatie te delen.

Vandaar onze oproep aan verenigingen en individuele mensen om niets zomaar weg te gooien maar ons te contacteren indien er documentatie beschikbaar is over alles wat met onze (plaatselijke) geschiedenis te maken heeft. Dat kunnen fotoalbums zijn maar evengoed de aankoopbonnen voor het varkensvoer van grootvader of archieven van verenigingen. Verwittig ons en wij komen langs. Je hoeft de documentatie niet persé te schenken, je mag ze houden nadat we ze gedigitaliseerd hebben.

Op dit ogenblik zijn we met het oog op een publicatie o.a. nog steeds op zoek naar informatie over de tweede wereldoorlog of mensen die op een of andere manier aan die publicatie willen meewerken. Ook wetenswaardigheden of documentatie over de tram in Zutendaal zijn welkom.

Affiche uit 1940

Het plaatselijk dialect, zijn eigenaardigheden (1938) - deel 1

De onderwijzers van de Zutendaalse gemeenteschool (de toenmalige 'jongensschool') Leonard Philips, Julien Verjans en Antoon Winten schrijven in 1938 een zeven pagina's tellende tekst over het Zutendaals dialect.

In een eerste deel ontleden zij het plat Zutendaals met als oordeel dat 'het Zutendaalsch dialect tot de zuidkempische gewestspraak behoort. Ze mag aanzien worden als een der zuiverst bewaarde typen. Dit vindt zijn oorsprongsoorzaak in de vroegere isoleering der gemeente.'

Vervolgens wordt een aantal typische klanken, woorden en zegswijzen opgesomd, waarna gefocust wordt op foute uitspraak, woordkeus en zinswendingen. (Hierover meer in een volgende nieuwsbrief.)

De drie onderwijzers hebben zoals ze zelf schrijven 'den strijd moeten aanbinden tegen het dialect om tot het Algemeen Beschaafd te komen'. Ze gingen ervan uit dat zij alledrie (geen enkele was in Zutendaal geboren) goed afstand konden nemen van de plaatselijke 'klanken en geruischen': 'Nu we hier aan de jongensschool met drie vreemde leerkrachten staan, die de fouten beter hooren, dan iemand, die in 't dorp geboren is, en wellicht met 't dialect vergroeid, hebben we spoedig de groote fouten kunnen opsporen. We hebben op dat gebied dan ook heel wat verbetering gebracht.' Toch zijn ze aan het einde van hun betoog niet meer volledig overtuigd van die verbetering:

'Na al de moeite, die we ons getroosten, zijn we er nog niet in gelukt, hier voldoende verbetering in te brengen. Dit komt vooral, lijk we in onze inleiding schreven, omdat de kinderen, aan huis en op straat, niets anders hooren, dan het oud, typisch, Zutendaalsch dialect van voor honderd jaar.'

'Den strijd tegen het dialect' dateert dus zeker al van oktober 1937: 'Sinds Oktober II. is de besch. uitspraak aan onze school verplichtend geworden.' Intussen zijn we zo ver dat al tientallen jaren lang geen enkel kind meer in het Zutendaals wordt opgevoed, want ook na de oorlog werd de jacht op dialectsprekers op de speelplaats stelselmatig opgevoerd. Onze drie onderwijzers hadden vanzelfsprekend de meest nobele bedoelingen toen ze de vraag stelden: 'Hoe bewerkt ge in uw school de loutering van de volkstaal tot Alg. beschaafd?'

III Hoe bewerkt ge in uw school de loutering van de volkstaal tot Alg. beschaafd.

Zutendaal heeft dus zijn dialect en diens nasleep, en wel zoveel of misschien met nog dan onder welk ander dorp. Er moet dus ook hier gewerkt worden. Er gaat tegenwoordig in onderwijsmiddelen nog al stof op om. trent het probleem: Dialect of beschaafd"

Stukje handgeschreven tekst uit het origineel document.

Julien Verjans, Leonard Philips en Antoon Winten voor het schoolhuis.

Antoon Winten, Leonard Philips en Julien Verjans, samen met een aantal leerlingen tijdens een schooltentoonstelling in 1937.

Coronalied

Dorpstroubadour Jean Cops schreef een liedje in het Zutendaals dialect over de intussen (hopelijk) bijna voorbijge coronapandemie: 'E Jaor Corona'. Het is een erg oorwurmgevoelig lied met prachtige woorden als 'sjangering' en 'hêlvere'. Het videoclipje is binnenkort te bekijken en te beluisteren op YouTube. Hou je mailbox goed in het oog, we zullen de link zeker doorsturen.

Hieronder een klein uittreksel:

E JAOR CORONA

(refrein)

Corona haa aos viehs èn de tang
Het mük e jaor de minse bang
Èn Maggie kèèkde: blichf èn oer kot!
Vèè daachte tün: dèi ès wol hiel zot!

Op 8 mei ll. hadden we een afspraak met een aantal oudleerlingen van de voormalige school langs de Stalkerweg. Zij poseerden voor de persfoto die ter gelegenheid van de verkiezing van de Erfgoedboom van 2021 gemaakt werd. Ondanks het feit dat de groep slechts enkele minuten bij

elkaar was, werd er toch al een aantal herinneringen opgehaald. (Verhaaltjes rond de school blijven altijd welkom!) Dat vraagt om een nieuwe bijeenkomst. Wanneer het coronabeestje het toelaat, zal dit zeker plaatsvinden. Dank aan allen die opdaagden!

Bovenste rij van links naar rechts: Jef Stulens (Zjêf van Frans van Box), Maria Bobbaers (Maaria van Triehneke), Mathilda Put (Tilla van Plin van Stiennes Jan), Maria Bijmens (Maj van Baartele), Melania Put (Milla van Plin van Stiennes Jan), Philomène Stulens (Fiellomèèn van Lênske), Simone Put (Siemon van Plin van Stiennes Jan), Herman Gregoor (Mao van Kiepkje), Jef Noben (Zjêf van Naeske)

Onderste rij van links naar rechts: Harry Lenaerts (Harie van Graaë), Madeleine Meuwissen, Ria Meuwissen, Dymphna Stulens (Diehna van Box Nolke), Elza Schrijvers (Êlza vanne Gard), Albert Aerden (Bèèr van Tingke de Moller), Monique Peeters (Monnik van Toemme), Magda Hansen (Magda van den Hans), Jeanny Peters (Zjannie van Peters), Marie-Josée Beuls (Meriezjee van Ting van Gierkes)

't Is niet het reisdoel, 't is de (zand)weg

Dit stukje tekst uit een liedje van Willem Vermandere, dat in Zutendaal op een grote zwerfsteen langs de stiltewandeling het Pad der Zinnen gebeiteld staat, zegt veel omtrent het hierna volgende onderwerp in deze vakantie nieuwsbrief.

Op vakantie gaan, zich ontspannen heeft veel, zoniet alles te maken met het woordje weg in zijn verschillende betekenissen. Weggaan, nieuwe wegen bewandelen, de weg naar het zuiden nemen, weg zijn van huis, op weg naar het onbekende, ... kunnen we allemaal linken aan op vakantie gaan. Je kan in die zin ook wegdromen, weg zijn van iets. Maar een weg is ook het middel om ergens te geraken, op je vakantiebestemming of de dichtstbijzijnde horecazaak bijvoorbeeld. Dan maak je gebruik van de autoweg, grindwegen, fietswegen, wandelwegen en misschien ook wel eens van een zandweg.

Zandwegen kwamen hier in de Kempen vroeger veelvuldig voor. Nand van Kiepeke van Roelen, geboren rond de wisseling van de 19de naar de 20ste eeuw, vertelt hierover: *"Als kind was het altijd een hele belevenis als ge met vader op paard en kar naar het Dorp mocht. We moesten dan aan Baartelke passeren. Daar lag het losse zand ons op te wachten. Hoewel de weg hier bergaf liep had het paard de grootste moeite van de wereld om de ijzeren velgen door het mulle zand te trekken. Ook in 'Siehmes Bès' lag het zand zo dik en los. In de zomer door zo'n zandbak lopen was bijna onmogelijk. Zo heet was het op die zand"*.

Zandweg in het Zutendaal van begin vorige eeuw

Veel zandwegen zijn verhard of zelfs helemaal verdwenen. Je komt ze nog wel eens tegen als recreatief pad van een wandel- of mountainbikeroute. Maar zandwegen zijn veel meer dan dat. Uit recent wetenschappelijk onderzoek blijkt dat ze belangrijk zijn voor de natuur, de biodiversiteit. Het zijn plekken waar veel bijen- en wespensoorten leven, dagvlinder- en sprinkhaansoorten verblijven en die vogelsoorten, zoals patrijs en geelgors, aantrekken. Je komt er ook speciale plantengroei tegen. Redenen genoeg dus om hier in Zutendaal de zandwegen die er nog zijn te koesteren als erfgoed. Onze ouders of grootouders gebruikten ze bijna wekelijks om met eieren naar de markt in Bilzen te gaan of met de kruiwagen dennenknoppen naar Maastricht te brengen. Is het dan niet fantastisch om tijdens een wandeling in hun voetsporen te treden?

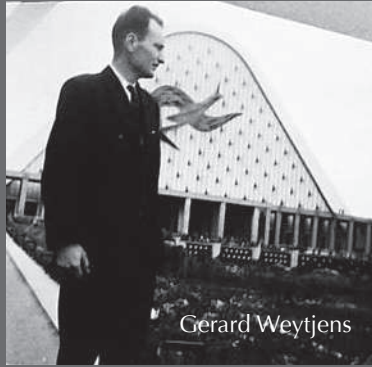
Schoolhuis wordt (voorlopig) archiefruimte

Het schoolhuis langs de vroegere jongensschool zal binnenkort onderdak bieden aan alle documentatie en archieven met betrekking tot heemkunde en erfgoed. De laatste dagen van juni en de eerste dagen van juli zal de verhuis van het gemeentehuis naar het schoolhuis plaatsvinden. Het schoolhuis zal de bewaarplaats worden van een verzameling van geschriften, oorkonden, foto's, geluidsfragmenten, krantenknipsels, enz. Samen met alles wat op de computer opgeslagen wordt, zal het schoolhuis op termijn het collectief Zutendaals geheugen worden, niet alleen van de erfgoedbeweging maar hier zullen ook de archieven van personen, instellingen, verenigingen, e.d. bewaard kunnen blijven. Vandaar onze oproep om persoonlijke archieven, historische van verenigingen, scholen, enz. beschikbaar te stellen om ofwel fysiek bewaard en/of gedigitaliseerd en teruggegeven te worden. Het schoolhuis is altijd al een plaats geweest waar kennis verzameld of bewaard werd. Denken we maar aan de bibliotheek die er vroeger geweest is of aan het geheugen van het schoolhoofd dat er destijds gewoond heeft. Laten we dit verder zetten. Zo'n prachtig karaktervol gebouw verdient dat.

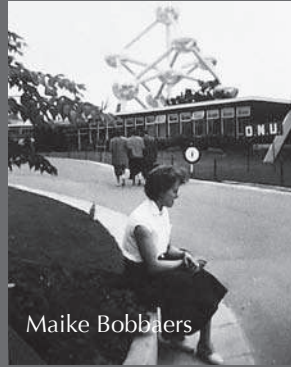

VERVLOGEN TIJD

Naar de
EXPO in BRUSSEL
(1958)

Gerard Weytjens

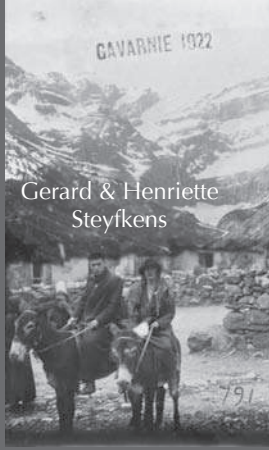
Maike Bobbaers

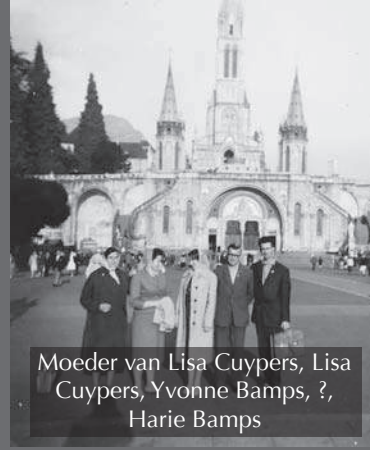
Josée Cuypers

Naar LOURDES
en omstreken

Henriette & Gerard Steyfkens

Gerard & Henriette
Steyfkens

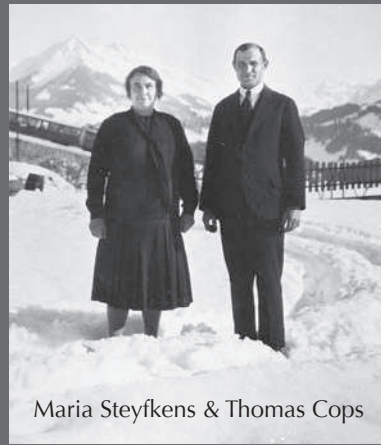
Moeder van Lisa Cuypers, Lisa
Cuypers, Yvonne Bamps, ?,
Harie Bamps

VKAJ-Zutendaal

Dymphna Stulens en Albert Drijkoningen
aan de waterval van Coe

Maria Steyfkens & Thomas Cops

Mariaknapen in Achel

SCHOOLREIZEN (50'er jaren)

La Gilleppe

Tervuren

Moresnet

Waterloo

